

В статье рассмотрены понятие, основные принципы и цели региональной политики. Определены основные инструменты реализации региональной политики в Украине, предложены меры по повышению эффективности региональной политики, в том числе создание системы мониторинга такой политики на уровне государства.

In article the concept, the basic principles and the purposes of regional policy are considered. The main instruments of implementation of regional policy in Ukraine are determined, measures for increase in efficiency of regional policy, including creation of system of monitoring of such policy at the level of the state are proposed.

Стаття надійшла до редколегії 24.11.2016

УДК 321.015:323.22/.28(73)

Милосердна І. М., НУ «ОЮА»

СИСТЕМА ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ ЯК УМОВА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ

Стаття присвячена аналізу проблеми політичної влади в США як складової розвитку політичного процесу. В статті досліджується питання конституційного закріплення системи стримування та противаги гілок влади в американській традиції.

Сполучені Штати Америки представляють собою країну, яка пройшла довгий шлях становлення своєї державності та розбудови демократії. Це стало можливим завдяки різним подіям, але головною умовою було – впровадження чіткого розподілу повноважень органів держави, що стало запорукою здійснення ефективного політичного правління й сьогодні.

Ще батьки-засновники США ставили перед собою мету впровадження такої системи управління, яка, на їх думку, була б найкращою. Так, навіть Дж. Медісон зазначав, що під час вироблення системи управління, завдання якої полягає в тому, щоб одні люди керували іншими та найбільша складність полягає в наступному: перш за все потрібно зробити так, щоб ті, хто управляє, могли

контролювати керованих, а потім – змусити керуючих контролювати самих себе.

Метою даної статті є дослідження конституційного закріплення системи стримування та противаги гілок влади в американській традиції.

Науковому вивченню американської політичної влади та системи стримувань та противаг присвятили свої праці багато науковців серед яких можна відмітити Р. Даля, Дж. Медісона, Дж. Геллапа, Дж. Уїлсон, І.А. Алебастрова, В.В. Соґріна, Ю.Г. Сумбатян та інші.

Щодо демократичності американської держави, хотілося б відразу звернути увагу на те, що в сучасній політичній науці немає однозначної думки про дійсну демократію в США. Існує позиція щодо того, що американська держава представляє собою оплот демократичних принципів. До авторів, що відстоюють таку позицію можна віднести Р. Даля, який переконаний в тому, що між Сполученими Штатами і зразковою демократією – дистанція якщо не величезного, то великого масштабу. Один з найвагоміших аргументів Р. Даля полягає в тому, що багато його співгромадян не мають достатньої компетенції у питаннях політичного правління, а тому їх демократичний вибір здійснюється за натхненням і піддається масовій та ефективній маніпуляції з боку професійних політиків. Тому стверджувати, що політичне правління в США відповідає дійсній, заснованій на компетентному виборі волі більшості, було б перебільшенням. Але Р. Даль тим не менше переконаний, що в США наявна якщо не зразкова, то принаймні «реальна демократія», тобто така, яка тільки й може бути досягнута в існуючих історичних умовах. Реальній демократії, яку Р. Даль також іменує поліархією, притаманні шість головних ознак: регулярна, здійснювана по волі виборців змінюваність посадових осіб; вільні, чесні, вибори, які часто проводяться; свобода слова; альтернативні джерела інформації та вільний доступ до них; свобода освіти й автономія громадських об'єднань; загальні цивільні права [9].

На думку В.В. Соґріна, демократичні форми зародилися в Північній Америці вже у колоніальний період, але оформилися в систему тільки з утворенням Сполучених Штатів. У подальшому ця система постійно оновлювалася, при чому час від часу зміни носили радикальний характер. У цілому ж історія американської

демократії, яка налічує вже майже чотириста років, може бути розділена на п'ять періодів:

- 1) XVII-XVIII ст. – етап генезису;
- 2) 1770-ті – 1810-ті роки – етап першої радикальної трансформації;
- 3) 1820-ті – 1860-ті роки – етап другої радикальної трансформації;
- 4) 1870-ті-1920-ті роки – етап консервації і застою;
- 5) з 1930-х років до наших днів – сучасний етап, що включив якісні нововведення і їх консолідацію.

У колоніальний період Північна Америка відтворювала англійські суспільно-політичні форми, хоча і з певними особливостями та нововведеннями.

Ефективне й довголітнє існування та розвиток політичної системи США залежить не тільки від добре сформульованих норм та механізмів, які сприяли становленню держави, але й від кількох причин.

По-перше, багато статей Конституції викладені дуже коротко, гнучкими і розпливчастими формулюваннями, що дозволяє по-різному трактувати конституційні норми в залежності від історичної обстановки. По-друге, в Конституції закладена система поправок, що дає можливість доповнювати її новими нормами і положеннями. Значну роль в американській політичній системі грає прецедент – поняття, успадковане колоністами від стародавньої англосаксонської традиції, на основі якого в американському законодавстві виникли багато норм, які формально не є частиною конституції, але мають силу конституційного закону. Тому в США говорять про існування двох конституцій: формальної та неформальної (так званої «живої» конституції). Батьки-засновники висловили у створеному ними документі багато, але далеко не всі, таким чином залишивши можливість дії принципу «дозволено все, що не заборонено законом».

Детальний аналіз Конституції США дозволяє відзначити в ній деякі демократичні принципи, які визначають політичну систему: верховенство влади народу, гарантія прав і свобод людини; верховенство закону, поділ влади, система стримувань і протипаг; федералізм; нагляд судів за конституційністю закону й їх дотриманням.

Слід зазначити, що при створенні Конституції її творці в першу чергу подбали про те, щоб закласти в неї ряд обмежень, зробити

так, щоб вона виключала саму можливість зловживання владою, щоб влада була підконтрольна народу. Народ ставиться на перше місце, так вже в самій преамбулі основного закону проголошується «Ми народ Сполучених Штатів, з метою утворення більш досконалого Союзу, утвердження правосуддя, забезпечення внутрішнього спокою, організацію спільної оборони, сприяння загальному добробуту і забезпечення нам і нашому потомству благ свободи, засновуємо і приймаємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки» [3, с. 9].

Наступним гарантом стабільного розвитку політичного процесу є принцип поділу влади, як і доповнюючий його принцип «стримування і протипаг», які становили головний нерв внутрішніх взаємовідносин в американській державі впродовж усієї її історії. Від співвідношення, взаємодії й конфлікту виконавчої, законодавчої та судової гілок влади залежала не тільки архітектоніка самої держави, а й характер, і весь зміст її внутрішньої й зовнішньополітичної діяльності.

Так, ще Дж. Медісон зазначав, про необхідність такого пристрою, в основі якого буде принцип поділу влади: «Зосередження всієї влади – законодавчої, виконавчої та судової – одних руках, незалежно від того, надана чи вона одній особі або багатьом, у спадщину, призначенням або обранням, можна по праву визначити словом «тиранія»» [10].

Таким чином, ідея поділу влади стала основою Конституції США. Якщо ж проаналізувати текст конституції, то можна помітити, що ця ідея відбивається навіть у структурі документа. Кожній з гілок влади присвячена окрема стаття, разом з тим кожна з них починається чітким визначенням того, яка саме влада дана конкретному органу влади: Конгресу – законодавча, Президентові – виконавча, а Верховному суду – судова.

У продовження можна відзначити, що основний закон США складено точно відповідно до того, про що пише Дж. Медісон: «...повноваження, що належать одному відомству, не повинні, прямо або побічно, здійснюватися жодним із двох інших, тому наступне і найбільш важке завдання – забезпечити на практиці неможливість втручання будь-якого відомства в сферу повноважень інших» [11]. Щоб забезпечити такий принцип поділу влади, Конституція передбачає кілька інструментів. По-перше, конституція забороняє поєднання кількох державних посад однією особою.

По-друге, конституція наділяє кожному з гілок влади винятковими повноваженнями.

При створенні Конституції Сполучених Штатів Америки «батьки-засновники» ставили собі за мету не просто розвести інститути влади, а створити ефективний уряд, який здійснював би ефективне політичне управління. З цією метою в Конституцію був закладений дещо суперечливий «принцип стримувань і противаг», який оспоровався критиками прийнятого конституційного устрою. Ввівши цей принцип, Конституція заклала політичну систему, що ґрунтується на конкурентних повноваженнях основних інститутів влади. У такій політичній системі політичне управління може бути ефективним тільки за умови співпраці гілок влади, так як жодна з них мало що може зробити без підтримки іншої.

Перш ніж перейти до аналізу безпосереднього поділу влади, системи стримувань і противаг в американській державі, слід зазначити, що сучасні політологи розрізняють кілька типів поділу влади. За моделлю М. Шугарта і Дж. Кері, в рамках якої типологія поділу влади виглядає наступним чином [13]:

- президентський тип – всенародно обраний президент, який володів правом призначення уряду, який несе відповідальність тільки перед ним; президент і асамблея незалежні один від одного, тому що жоден з цих інститутів не володіє правом відсторонення від влади іншого;

- президентсько-парламентський тип – всенародно обраний президент призначає прем'єр-міністра і членів кабінету за повною або частковою згодою асамблеї, а також володіє правом розпуску асамблеї при її недовірі кабінету; парламент, у свою чергу, може голосувати за вотум недовіри президенту і вимагати від президента відставки кабінету;

- прем'єрсько-президентський тип – всенародно обраний президент призначає прем'єр-міністра, який потім несе відповідальність тільки перед асамблеєю; президент має право розпустити асамблею;

- парламентський – глава держави незалежно від характеру обрання має обмежені повноваження; кабінет підзвітний асамблеї, яка його формує, і може виносити йому вотум недовіри [2, с. 199 – 200].

На думку Пак Санг Нам, існують дві основні моделі поділу влади: американська та європейська. Вплив і сила виконавчої

влади залежать від того, чи є глава держави (президент) главою виконавчої влади.

В американській моделі взаємин президента і виконавчої влади здійснюються в рамках президентської республіки. Європейська модель представлена переважно напівпрезидентськими і парламентськими республіками, де президент наділений менш широкими і різноманітними повноваженнями, ніж в американській, латиноамериканській і афро-азіатських версіях, часто перетворюється на номінального главу держави, здійснює чисто представницькі функції [5, с. 14-32].

Таким чином, і за першою і за другою класифікацією США відносяться до президентської республіки. На думку більшості дослідників, в новітній час центральне місце в державній системі США зайняла виконавча, в першу чергу президентська, влада.

Стаття 2 (розділ I. 1.1.) Проголошує, що «виконавча влада здійснюється Президентом Сполучених Штатів Америки. Він перебуває на своїй посаді протягом чотирирічного терміну» [3, с. 15].

Важливим джерелом поширення влади президента стало розширення його владних повноважень. В епоху традиційного президентства у глави виконавчої влади були дві головні групи повноважень. По-перше, це повноваження, які прямо зазначені у Конституції, і, по-друге, так звані можливі повноваження, які в Конституції не вказані, але впливають з державно-посадових обов'язків президента. У новітній час важливого значення набули нові групи повноважень, серед них надзвичайні, що привласнюються самим президентом явочним порядком в ситуації, яку він вважає кризовою, а також делеговані, якими президента в надзвичайній ситуації став наділяти вже Конгрес США. Яскравим прикладом делегованих повноважень можна вважати надзвичайні повноваження, надані Ф. Рузвельту Конгресом США на початку Другої світової війни. У подальшому ці повноваження активно використовувалися президентами США вже в умовах холодної війни [12].

Згідно з Конституцією, президент американської держави має низку повноважень і виконує певні функції, до яких можна віднести: є главою держави. Він уособлює єдність держави, є символом нації; головний представник держави у відносинах з іншими країнами; є, як раніше було зазначено, главою виконавчої влади. Він формує адміністрацію, тобто уряд у вузькому значенні, призначає

вищих посадових осіб і визначає їх повноваження; призначає суддів федеральних судів і генерального прокурора, спрямовує всю діяльність державного апарату. Як зазначає І.А. Алебастрова до повноважень президента США також входять реорганізація та створення нових структурних підрозділів у Виконавчому управлінні президента, у складі якого знаходяться Служба Білого Дому, Рада національної безпеки, Адміністративно-бюджетне управління та інші відомства. Основні функції Виконавчого управління визначені «Планом реорганізації» 1977 р. і включають в себе консультування президента, розробку загального політичного курсу та координацію діяльності різних ланок виконавчої влади; головний законодавець. Згідно зі ст. II, розділу 3 Конституції, «президент періодично представляє конгресу відомості про стан Союзу і пропонує на його розгляд такі заходи, які вважатиме необхідними і корисними», тобто виступає суб'єктом законодавчої ініціативи [3, с. 17]. Крім цього, відповідно до Конституції США, всі рішення з питань своєї компетенції президент приймає у формі правових актів. До них відносяться виконавчі накази, плани реорганізації та інші акти – правила, положення, військові накази і т.д. Частіше видаються президентом акти – виконавчі накази. Важливе значення мають також плани реорганізації – акти, прийняті президентом на основі законів, які делегують президентові повноваження з регулювання питань організації й порядку діяльності органів виконавчої влади; головний дипломат і головнокомандувач збройних сил. Президент здійснює загальне керівництво зовнішньою політикою, безпосередньо веде переговори з главами інших держав та урядів і підписує міжнародні договори, призначає послів і вищий дипломатичний персонал. Він здійснює загальне керівництво військовою політикою, призначає міністра оборони, міністрів трьох видів збройних сил; є лідером політичної партії, яка висуває його кандидатуру, і завдяки активній передвиборчій кампанії він перемагає на виборах.

Зазначені повноваження та функції, що виконуються президентом, гарантуються Конституцією, однак існує ряд повноважень, які носять екстраконституційний характер і виявляється у певних ситуаціях, важливих для подальшого стабільного політичного розвитку країни. [6, с. 164-165].

Слід відзначити той факт, що особливістю інституційної системи США є відсутність в ній уряду як конституційно закріпленого

державного інституту. У Конституції США немає будь-якого розпорядження, що стосується адміністративної системи, крім надання президенту влади призначати офіційних осіб за порадою і згодою Сенату (ст. II, розділ 2, параграф 2). У здійсненні виконавчої влади на федеральному рівні в США в ролі органів спеціальної компетенції беруть участь департаменти, функціонування яких передбачено Конституцією. Сукупність глав департаментів неофіційно називається в США «кабінетом», який, по суті, є дорадчим і консультативним органом при президенті. Ніяких юридично значимих актів він не приймає і ні перед ким колективної відповідальності не несе. На думку Дж. Уілсона, фактично кабінет – це фікція. Він навіть не згадується в Конституції такий кабінет, оскільки він не може працювати як певний президентський комітет [8].

У «кабінет» президента входять віце-президент, державний секретар та інші міністри. Кабінет президента складається з секретарів – глав чотирнадцяти виконавчих департаментів (міністерств), а також інших офіційних осіб. Члени кабінету (міністри) призначаються президентом і затверджуються сенатом. До складу так званого внутрішнього кабінету входять головні найбільш престижні міністри: державний секретар та міністри оборони, фінансів і юстиції. До складу зовнішнього кабінету: міністри внутрішніх справ, сільського господарства, торгівлі, праці, охорони здоров'я і соціального обслуговування, житлового та міського будівництва, транспорту, енергетики, освіти, у справах ветеранів.

У структурі виконавчої та законодавчої влади важливе місце займає віце-президент США. За своїм посадовим становищем він зобов'язаний бути абсолютно лояльним помічником президента, максимально сприяють реалізації його політики, і при цьому він повинен бути радником та представником президента у взаєминах з членами кабінету. Відповідно до конституційних повноважень віце-президент США є головою сенату, тобто має право головувати на засіданнях цієї палати вищого законодавчого органу країни [7, с. 108 – 109].

Таким чином, відмінною рисою еволюції президентства в новітній час стало розростання не тільки закріпленої за ним Конституцією виконавчої влади, але також законодавчих повноважень. За Конституцією законодавчі повноваження президента зводяться до права законодавчого вето, що впливає з принципу стримувань і противаг. Цим правом глава виконавчої влади, згідно

зі статистичними даними, в новітній час користувався більш активно, ніж в епоху традиційного президентства [14, с. 276-277].

Однією із стримуючих влада Президента є законодавча гілка влади, яка згідно з Конституцією Сполучених Штатів Америки належить Конгресу. Оскільки Конгрес володіє великою владою, і оскільки, його внутрішня структура, особливо в останні роки, піддавалася значній децентралізації, на поведінку вищого законодавчого органу вагомий вплив зробили люди, представлені в цьому органі.

Згідно з Конституцією Сполучених Штатів Америки, до повноважень Конгресу належать: встановлення і стягнення податків, щоб сплачувати борги і забезпечувати спільну оборону загальний добробут Сполучених Штатів; укладати позики від імені Сполучених Штатів; регулювати торгівлю з іноземними державами, між окремими штатами; встановлювати однакові правила про натуралізацію й однакові закони про банкрутство на всій території країни; карбувати монету, регулювати її цінність і цінність іноземної монети; набирати й утримувати армію, флот, видавати правила з управління й організації сухопутних і морських сил; передбачати порядок призову міліції для забезпечення виконання законів Союзу; здійснювати у всіх випадках виняткову законодавчу владу в наданому будь-якому з штатів округі, який зі схвалення Конгресу стане місцеперебуванням Уряду Сполучених Штатів, і здійснювати подібну ж владу на всіх територіях, придбаних за згодою Законодавчих зборів штату, де вони розташовані; видавати всі закони, які будуть необхідні для здійснення, як вищевказаних прав, так і всіх інших прав, якими ця Конституція наділяє Уряд Сполучених Штатів, його департаменти або посадових осіб.

Однак як і повноваження президента розширилися, так відбулася і реорганізація структури законодавчої влади, яка характеризується трьома напрямками: обмеження системи старшинства і незалежності голів комітетів; посилення ролі партійної фракції у розподілі владних посад; зміцнення самостійності підкомітетів Конгресу [4, с. 63]. У 1970-ті роки, в результаті серії заходів, демократи домоглися закріплення за партійною фракцією права звільняти та призначати голів комітетів на основі виборчої процедури. Крім цього, з 70-их років ХХ століття розширюються права Конгресу у військовій сфері його повноважень та контролі над президентськими витратами з бюджету. Останній захід став частиною

більш широкого і фундаментального закону про бюджет. Згідно з ним, створювалося бюджетне управління Конгресу, яке готувало прогнози і розрахунки бюджетних доходів і витрат, паралельно з Адміністративно-бюджетним управлінням президента. Тобто можливості законодавчої й виконавчої гілок влади у підготовці федерального бюджету вирівнювалися. Далі Конгрес наділив себе правом прийняття двох бюджетних резолюцій: перша включала рекомендації, а друга встановлювала жорстку стелю витрат, відповідно до якої корегувалися суми асигнованих коштів. Пізніше, вже в 1980-ті роки, Конгрес схвалив закон про збалансований бюджет і надзвичайні заходи з контролю за дефіцитом. На практиці закон означав напівавтоматичне скорочення асигнованих коштів, якщо дефіцит прийнятого бюджету перевищував запланований. При цьому скорочення витрат повинно було здійснюватися рівномірно між цивільними і військовими статтями [4, с. 49-53]. Значним розширенням права Конгресу можна вважати право вето щодо указів виконавчої влади.

Конституційно, Конгрес є незалежним від президента. Завдяки особливостям формування даного органу, виборчої системи, депутати Конгресу більше відчують свою приналежність до певного комітету, ніж до своєї політичної партії. Разом з тим конгресмени першочерговими завданнями вважають відстоювання інтересів своїх штатів, тим самим підвищуючи свій рейтинг і можливість залишитися на другий термін. Таким чином, схвалення законопроектів президента США, в т.ч. про зміну складу адміністрації та сфери повноважень окремих міністерств і відомств у його складі, по суті, безпосередньо обумовлена підтримкою даної ініціативи населенням країни. Таким чином, низька внутрішньопартійна дисципліна в Конгресі, разом з тим підвищує рівень цивільного контролю над рішеннями, які ухвалює законодавча гілка влади: як вже говорилося, пряма демократична підзвітність перед виборцями змушує конгресменів при прийнятті політичних рішень керуватися інтересами громадян свого виборчого округу. Значна частина роботи Конгресу здійснюється в комітетах, а не прямим голосуванням [15].

Разом з тим, слід зазначити, що президент і конгрес взаємодіють між собою, а не протидіють один одному. Так, навіть серед політичних ресурсів президента можна відзначити не тільки особисту популярність і суспільну популярність, але і популярність

Конгресу. На думку Дж. Вілсона, в американській політичній системі найкращим способом з'ясування рівня успіху президента є система Дж. Геллапа. Згідно з цим методом вимірювання відбувається, з одного боку, завдяки співвідношенню внесених Президентом і схвалених Конгресом фінансових заходів, а, з іншого боку, кількості голосів, поданих в Конгресі на підтримку його політичних законопроектів. Статистично доведено, що президентська популярність, яка вимірюється системою Дж. Геллапа, співвідноситься з кількістю схвалюваних Конгресом пропозицій президента [8, с. 339 – 347]. Таким чином, фактичний поділ влади в американській політичній системі означає, що президент повинен постійно взаємодіяти з Конгресом у керівництві виконавчими органами. Члени Конгресу мають конституційну владу над урядовими відомствами.

Можна погодитися з М.М. Стрельціною в тому, що парламентський контроль над виконавчою владою в США надзвичайно високий, і політичне управління, таким чином, за Конституцією, знаходиться в руках як президента, так і Конгресу. Саме цим пояснюється поступальна, суворо регламентована процедура оформлення структурних підрозділів Білого дому аж до Міністерства внутрішньої безпеки з чітко визначеною структурою, бюджетом і мандатом. Система «стримувань і противаг», закладена в Конституції США, розділяє повноваження виконавчої й законодавчої гілок влади, не дозволяючи їм одноосібно приймати важливі політичні рішення.

Що ж судової гілки влади, то в Сполучених Штатах Америки, згідно з Конституцією, вона «здійснюється Верховним судом і тими нижчими судами, які будуть час від часу встановлюватися і засновуватися Конгресом» [3, с. 17-18].

Однак слід зазначити, що особлива роль відводиться саме Верховному суду порівняно з іншими судовими органами і це обумовлено тим, що в рамках судової гілки влади саме він тримає в своєму розпорядженні механізм стримувань і противаг відносно виконавчої і законодавчої гілок влади, в тому числі щодо президента і Конгресу США. Зазначений механізм формувався поступово і значною мірою з'явився продуктом постанов та інтерпретацій самого Верховного суду США.

Таким чином, проведений аналіз конституційного закріплення системи стримувань та противаг гілок влади в США свідчить про

конституційну гарантію стабільної розбудови політичної системи держави, яка функціонує на демократичних засадах, чіткому розподілі повноважень в державі між законодавчою, виконавчою та судовою владою.

Бібліографічний список:

1. Алебастрова И. А. Основы американского конституционализма / И. А. Алебастрова. – М. : Юриспруденция, 2001. – 160 с.
2. Гельман В. Я. Сильная исполнительная власть: Президент и его правительство / В. Я. Гельман // Политическая социология и современная российская политика: Сборник учебных материалов / [Ред. Г. В. Голосов, Е. Ю. Мелешкина.] – СПб. : Борей-Принт, 2000. – С. 195-225.
3. Конституция Соединенных Штатов Америки: Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія / [упоряд. В. О. Ріжка, К. О. Закоморна]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 387 с.
4. Политические институты США: история и современность / Ред. В. И. Борисюк, Т. З. Джапаридзе, Н. Г. Зяблук и др. – М. : Наука. 1988. – 272 с.
5. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире / Н. А. Сахаров – М. : Юридическая литература, 1994. – 176 с.
6. Селезнев Л. И. Политические системы современности: сравнительный анализ / Л. И. Селезнев. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1995. – 254 с.
7. Сумбатян Ю. Г. Особенности президентской системы в США / Ю. Г. Сумбатян // Вестник Российского университета дружбы народов. – Сер. : Политология. – 2000. – № 2 – С. 105-112.
8. Уилсон Дж. Американское правительство / Джеймс Уилсон. – М. : Прогресс-Универс, 1995. – 510 с.
9. Dahl R. Polyarchy: Participation and Opposition / R. Dahl. – New Haven and London : Yale University Press, 1971. – 257 p.
10. Madison James The Particular Structure of the New Government and the Distribution of Power Among Its Different Parts: The Federalist No. 47. [Електронний ресурс] / James Madison // New York Packet. – 1788. – January 30 – Режим доступу : <http://www.constitution.org/fed/federa47.htm>
11. Madison James These Departments Should Not Be So Far Separated as to Have No Constitutional Control Over Each Other The Federalist No. 48. [Електронний ресурс] / James Madison // New York Packet. – 1788, February 1. – Режим доступу: <http://www.constitution.org/fed/federa48.htm>
12. Murphy Paul L. The Constitution in Crisis Time. 1918-1969 / Paul L. Murphy – New York : Harper & Row, 1972. – 570 p.

13. Shugart M., Cary J. Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics. – Cambridge and New York : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
14. Vital Statistics on American Politics / [Ed. H Harold W. Stanley and Richard G. Niem.] – 3rd ed. Washington, D.C.: CQ Press. Washington, 1992. – P. 276-277.
15. Wilson G. Interest Groups / G. Wilson. – Oxford : Blackwell, 1990. – 414 p.

Статья посвящена анализу проблем политической власти в США как составной развития политического процесса. В статье исследуется вопрос конституционного закрепления системы сдержек и противовеса ветвей власти в американской традиции.

The article is devoted to the analysis of problem of the political power in the USA as compound of development of political process. In the article the question of the constitutional fixing of the system of inhibition and counterbalance of branches of the power in the American tradition is investigated.

Стаття надійшла до редколегії 13.10.2016

УДК 340.143

Смазнова И. С., НУ «ОЮА»

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО СОЦИОКУЛЬТУРНОГО КРИЗИСА

Статья посвящена попытке целостного восприятия социокультурного кризиса. В статье сформулированы основные точки зрения по вопросу о положительном или отрицательном влиянии социокультурного кризиса. Отмечается, что кризис является необходимым этапом в развитии современной культуры, однако должен протекать в определенных рамках.

Теория кризисов и социокультурной трансформации занимает одно из центральных мест в современной культурологической и философской теории. Уже в начале XX века обозначился кризис техногенной цивилизации, сформировалось кризисное мироощущение, отражением которого явилась целая область исследований

под названием «философия кризиса». Ожидание грядущих катастроф, понимание неизбежности, остроты и глобальности кризиса пронизывает творчество как западных, так и отечественных философов, социологов, культурологов.

Изучением проблемы социальных кризисов занимались: О. Штомпель, Э. Тоффлер, П. Сорокин, Г. Мур, Г. Шмелдерс, А. Афтальян, Д. Кейнс, А. Пигу и др.

Явление глобального кризиса проявило ярко себя в мировых войнах, экологических катастрофах, социальных и экономических катаклизмах. Онтологическая общность кризиса современного общества привела к тому, что данная тема в настоящее время продолжает оставаться наиболее обсуждаемой и актуальной в гуманитарных исследованиях.

Общество, заведённое в тупик в результате развития техногенной цивилизации, судорожно ищет выхода во внетехнической, внеэкономической сфере. Культура является универсальным средством, при помощи которого можно вырваться из современного кризиса. Человечество часто встречается с глобальными вызовами, а культурная составляющая предоставляет обществу возможные пути выхода из кризиса.

В рамках теории культуры создан методологический аппарат, позволяющий исследовать социокультурный аспект общества, выявить культурные основания различных кризисов – социальных, политических, институциональных и т.д.

Целью статьи является выяснение вопроса о положительном или отрицательном влиянии социального и культурного кризиса, поскольку в философской и научной литературе однозначного ответа нет.

Например, П. Сорокин рассматривал кризис не как конечное, а как переходное состояние в развитии культуры [1]. В данном случае он противопоставлял своё концептуальное видение социокультурного развития идеям О. Шпенглера, видевшего в кризисе культуры её агонию, смерть, разрушение и дезинтеграцию [2]. П. Сорокин охарактеризовал три культурные суперсистемы, каждая из которых ориентируется на определённую систему ценностей и отражение специфических реалий бытия. Кризис культуры оказывается одновременно и процессом образования новых культурных ориентиров и идеалов, специфичных для новой культурной суперсистемы. При этом разрушение социокультурной